

Γιατί το κράτος μας «πληρώνει» για να σπουδάσουμε;

ΜΑΪΟΥ 5, 2018/[AUTONOMIDRAS1](#)

Η μη επιβολή διδάκτρων, τα δωρεάν συγγράμματα, οι φτηνές μετακινήσεις, η δωρεάν ή με χαμηλό αντίτιμο στέγαση στις εστίες και τα ξενοδοχεία, η δωρεάν σίτιση και όλες οι υπόλοιπες παροχές του «κοινωνικού κράτους» προς τους φοιτητές υπάρχουν για να καλύπτουν σε έναν ορισμένο βαθμό – αν και συνήθως όχι με ποιοτικούς όρους – τις ανάγκες των φοιτητών της εργατικής τάξης. Αν δεν υπήρχαν οι παροχές αυτές, πολλές από εμάς δεν θα συνεχίζαμε τις σπουδές μας ή αν τις συνεχίζαμε θα ήμασταν λιγότερο «αποδοτικές», καθώς θα έπρεπε να δουλεύουμε παράλληλα με αυτές. Όχι ότι αυτό δεν συμβαίνει και τώρα, απλώς σε αντίθετη περίπτωση θα συνέβαινε σε αρκετά μεγαλύτερη κλίμακα. Για τον λόγο αυτό, υποστηρίζουμε ότι το κράτος δίνει αυτές τις παροχές επειδή θέλει ένα κομμάτι της τάξης μας να μπορεί να σπουδάσει. Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν είναι γιατί το κράτος θέλει ένα κομμάτι της εργατικής τάξης να σπουδάσει, ενώ παλιότερα δεν ήθελε (οι παππούδες και οι γιαγιάδες μας για παράδειγμα δεν σπούδαζαν). Η απάντηση της αριστεράς είναι ότι η μόρφωση είναι «δικαίωμα όλου του λαού» και ότι το άνοιγμα των πανεπιστημίων στην εργατική τάξη μαζί με τις αντίστοιχες «κοινωνικές παροχές» είναι άλλη μία «μεγάλη κατάκτηση της εργατικής τάξης», την οποία «το φοιτητικό κίνημα περιφρουρεί ως και σήμερα μέσω των αγώνων στους οποίους αυτή πρωτοστατεί».

Παρότι η ιστορική και θεωρητική δουλειά που χρειάζεται να γίνει για να καταρριφθεί η αριστερή ιδεολογία περί «κοινωνικού κράτους», κομμάτι του οποίου είναι οι φοιτητικές παροχές, είναι τεράστια, υπάρχουν πολλά στοιχεία τόσο από την ιστορία όσο και από τη σημερινή πραγματικότητα που αρκούν για να αποδείξουν ότι η ιδεολογία αυτή είναι μια τεράστια απάτη. Όσον αφορά το πόσο οι θεσμοί του κοινωνικού κράτους είναι «κατάκτηση της εργατικής τάξης», φτάνει να υπενθυμίσουμε ότι το φασιστικό καθεστώς του Μεταξά ήταν αυτό που ίδρυσε το σημαντικότερο μηχανισμό του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα, το ΙΚΑ^[1], ενώ το πρώτο σύγχρονο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στον κόσμο φτιάχτηκε στη Γερμανία από το στρατιωτικό καθεστώς του Βίσμαρκ.^[2] Στα καθ' ημάς, να θυμίσουμε ότι η Α' ΦΕΠΑ, η μεγαλύτερη φοιτητική εστία πανελλαδικά μέχρι και σήμερα, χτίστηκε το 1970^[3] μεσούσης δηλαδή της στρατιωτικής δικτατορίας, ενώ το ίδιο ισχύει και για τη ΦΕΕΜΠ, που χτιζόταν από το 1970 ως το 1974^[4]. Όσον αφορά την «περιφρούρηση αυτής κατάκτησης», να σημειώσουμε ότι το φοιτητικό κίνημα μας έχει αφήσει χρόνους εδώ και πολλά χρόνια, ενώ οι οργανώσεις και τα φοιτητικά σχήματα της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, που για δεκαετίες κυριαρχούσαν σ' αυτό, σήμερα παραπαίνουν.

Εμείς λοιπόν θα εστιάσουμε την ανάλυσή μας σ' εκείνες τις οικονομικές και πολιτικές ανάγκες του κεφαλαίου που ώθησαν το κράτος να ανοίξει τις πύλες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην εργατική τάξη και ταυτόχρονα να δημιουργήσει ή να διευρύνει τους αντίστοιχους «προνοιακούς» μηχανισμούς (βλ. εστίες κλπ) ώστε να υποστηρίξει το άνοιγμα αυτό.

Η μαζική είσοδος της εργατικής τάξης στα πανεπιστήμια

Τα περισσότερα δυτικά κράτη η μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που οδήγησε και στη μαζική είσοδο της εργατικής τάξης στα πανεπιστήμια συνέβη τη δεκαετία του '60[5], ενώ στην Ελλάδα τη δεκαετία του '70[6]. Η κίνηση αυτή δε στόχευε σε καμία περίπτωση στο να προσφέρει στην εργατική τάξη «μόρφωση και δουλειά με δικαιώματα», όπως λέει το γνωστό μικροαστικό αίτημα της αριστεράς. Αντίθετα, είχε ως στόχο να καλύψει τις αυξημένες – ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια – ανάγκες του κεφαλαίου για ειδικευμένο εργατικό δυναμικό σε μια περίοδο τεράστιας οικονομικής ανάπτυξης, κατά την οποία συνέβησαν μια σειρά από πολύ σημαντικές τεχνολογικές αλλαγές στην παραγωγή («αυτοματοποίηση», «ηλεκτρονική», «κυβερνητική» κ.α.). Το εργατικό αυτό δυναμικό προοριζόταν για τεχνικές, διοικητικές και άλλες παρόμοιες «διανοητικές» δουλειές, τόσο στον ιδιωτικό τομέα όσο και στον κρατικό μηχανισμό, τόσο στα εργοστάσια όσο και στον ανερχόμενο τότε τριτογενή τομέα της οικονομίας, δηλαδή τις υπηρεσίες.[7] Στόχος ήταν η αποδοτικότερη εκμετάλλευση της εργατικής τάξης, αυτό που η γλώσσα των αφεντικών ονομάζει «αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας», δηλαδή αύξηση της καπιταλιστικής κερδοφορίας. Ταυτόχρονα, τα καπιταλιστικά κράτη ευελπιστούσαν ότι η μαζική εισαγωγή της εργατικής τάξης στα πανεπιστήμια θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντίδοτο στην όξυνση της ταξικής πάλης από μεριάς της εργατικής τάξης. Θεωρούσαν ότι η σχετική βελτίωση ή οι ελπίδες για βελτίωση της ταξικής θέσης ορισμένων φοιτητριών που ανήκαν στο προλεταριάτο θα μπορούσαν να τις εξουδετερώσουν πολιτικά, διασπώντας έτσι την ενότητα ολόκληρης της εργατικής τάξης. Για την ιστορία, να πούμε ότι η συμμετοχή των φοιτητριών στους ταξικούς αγώνες των δεκαετιών του '60 και του '70 ήταν τόσο μεγάλη που διέψευσε πανηγυρικά τις ελπίδες των δυτικών κρατών.

Η αέναη διαίρεση της εργατικής τάξης και η πανεπιστημιακή μόρφωση

Το πανεπιστήμιο αναπαράγει στο εσωτερικό της εργατικής τάξης μια σειρά από διαχωρισμούς, οι οποίοι συντηρούν και αναπαράγουν το καπιταλιστικό σύστημα. Ο βασικότερος διαχωρισμός είναι αυτός μεταξύ «χειρωνακτικής» και «διανοητικής» εργασίας, ή καλύτερα μεταξύ «ειδικευμένων» και «ανειδίκευτων» εργατών. Με άλλα λόγια, το κομμάτι της εργατικής τάξης που αποκλείεται από τα πανεπιστήμια καταλήγει κυρίως σε «ανειδίκευτες» δηλαδή υποτιμημένες χειρωνακτικές εργασίες (βλ. π.χ. ντελίβερι, χωράφια, σέρβις, καθαριότητα), ενώ οι «πτυχιούχοι» καταλήγουν (όχι βέβαια πάντα) σε «ειδικευμένες», δηλαδή περισσότερο ανατιμημένες «διανοητικές» εργασίες. Αυτή η διαστρωμάτωση της εργατικής τάξης με όρους «μόρφωσης» μεταφράζεται σε διαφορές στον μισθό, τα ένησημα, τα επιδόματα, τα ωράρια, τη σταθερότητα, την ένταση, την επιτήρηση, την επικινδυνότητα και τόσα άλλα. Η (πανεπιστημιακή) μόρφωση έχει αποδειχτεί ιστορικά ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος διάσπασης της εργατικής τάξης, φροντίζοντας ώστε οι «ειδικευμένες» και οι «ανειδίκευτες» εργάτριες σπάνια να αντιλαμβάνονται τις εαυτές τους ως ένα ενιαίο σώμα. Πολλές φορές μάλιστα, η ανατίμηση των «διανοητικών» εργατών περνάει από την υποτίμηση των χειρώνακτων εργατών. Αυτό συνέβη για παράδειγμα τις δεκαετίες του '90 και του '00 στην Ελλάδα. Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα της περιόδου, το 1993, όταν δηλαδή άρχιζε το μεγάλο κύμα μετανάστευσης από τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ προς αυτή την κλωχώρα, μόνο το 27% των νέων ηλικίας 18-21 ήταν φοιτητές. Το αντίστοιχο ποσοστό το 2004 ήταν 60%.[8] Την ίδια περίοδο που το ελληνικό κράτος με τη βοήθεια της ελληνικής κοινωνίας πέταγε με τη βία τους μετανάστες εργάτες στο πάτο της κοινωνίας, πειθαρχώντας τους να κάνουν τις πιο υποτιμημένες χειρωνακτικές δουλειές, παρείχε τη δυνατότητα σε ακόμη μεγαλύτερα κομμάτια της ντόπιας εργατικής τάξης να διεκδικήσουν κάποια ανατιμημένη «διανοητική» δουλειά, μέσα από την απόκτηση του περίφημου «πτυχίου».

Ωστόσο, οι διαχωρισμοί και οι διαστρωματώσεις που επιβάλλει η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν περιορίζονται στο δίπολο «ειδικευμένες» – «ανειδίκευτες» αλλά απλώνονται και μεταξύ των «ειδικευμένων». Συγκεκριμένα, το κράτος φροντίζει ώστε όσες παίρνουν πτυχίο στο ίδιο αντικείμενο αλλά από διαφορετικά ιδρύματα να μην έχουν ίδια «επαγγελματικά δικαιώματα» (βλ. ΑΕΙ ή ΤΕΙ, για να μην μιλήσουμε για τα ΙΕΚ και τα ΕΠΑΛ). Χρησιμοποιώντας το επιχειρήμα ότι η ειδίκευση που έχουν λάβει οι απόφοιτες ΑΕΙ είναι ανώτερη απ' αυτή των αποφοίτων των ΤΕΙ, των οποίων η ειδίκευση είναι ανώτερη απ' αυτή των αποφοίτων των ΙΕΚ, τα αφεντικά προσπαθούν και πολύ συχνά κατορθώνουν να δημιουργήσουν ακόμη περισσότερες ιεραρχίες εντός της εργατικής τάξης. Το σπάσιμο της αλληλεγγύης και της ενότητας των εργατριών λοιπόν περνάει και μέσα από τα πολλαπλά επίπεδα ειδίκευσης μέσω των διαφορετικών πτυχίων.

Η ταξική ανέλιξη: πραγματικότητα και αυταπάτες

Τα δημόσια πανεπιστήμια δεν συγκεντρώνουν μόνο φοιτητές της εργατικής τάξης, αλλά και της μικροαστικής, μεσοαστικής και (πολύ σπάνια) μεγαλοαστικής τάξης. Έτσι, οι απόφοιτοι των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων, εκτός από «ειδικευμένοι» εργάτες συχνά καταλήγουν να γίνονται μικρά, μεσαία και μεγάλα αφεντικά, επόπτες/επιστάτες, διευθυντές κλπ. Με άλλα λόγια, οι

φιγούρες που βγαίνουν από τα πανεπιστήμια στελεχώνουν όλο το φάσμα του ταξικού καταμερισμού της εργασίας. Η θέση που θα καταλάβουν στην ταξική πυραμίδα δεν ορίζεται με βάση την βαθμολογία ή τις ικανότητές τους, αλλά με βάση κυρίως την ταξική τους καταγωγή, δηλαδή την ταξική θέση των γονιών τους. Στην πραγματικότητα, το ταξικό ξεσκαρτάρισμα γίνεται καθόλη τη διάρκεια του σχολικού αλλά και του ακαδημαϊκού βίου, από το δημοτικό ως το διδακτορικό. Δεν είναι τυχαίο, για παράδειγμα, που ενώ η εργατική τάξη είναι η μεγαλύτερη πληθυσμιακά τάξη, στις σχολές με το μεγαλύτερο κύρος και τις υψηλότερες απολαβές μετά την αποφοίτηση (βλέπε νομικές, ιατρικές και πολυτεχνεία), μόνο μια μικρή μειοψηφία των φοιτητών είναι εργατικής καταγωγής. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στα διδακτορικά, όπως και σε αρκετά μεταπτυχιακά. Επίσης, οι γόνοι του πάτου της εργατικής τάξης, δηλ. Ρομά, παρανομοποιημένοι μετανάστες κλπ, αποκλείονται σχεδόν καθολικά από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αφήνοντας στην άκρη το κομμάτι εκείνο που αποκλείεται απ' τα πανεπιστήμια, βλέπουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών εργατικής καταγωγής συνήθως προορίζεται για «ειδικευμένες» θέσεις εργασίας σε «διανοητικά» επαγγέλματα, με υψηλότερες αμοιβές, καλύτερα ωράρια, μεγαλύτερη σταθερότητα, λιγότερη επιτήρηση και ένταση εργασίας κλπ, συγκριτικά με αυτούς που ασκούν χειρωνακτικά επαγγέλματα. Σε περιόδους που η οικονομία βρίσκεται σε άνθιση και η επίθεση των αφεντικών στοχεύει κυρίως τα κατώτερα κομμάτια της εργατικής τάξης (βλ. π.χ. μετανάστες), τα όνειρα ταξικής ανέλιξης γίνονται πραγματικότητα για ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι τους. Πριν την κρίση, για παράδειγμα, ένα πανεπιστημιακό δίπλωμα αρκούσε πολλές φορές για να περάσει κάποιος φοιτητής στα ανώτερα στρώματα της εργατικής τάξης. Αυτό συνέβαινε κυρίως μέσα από την κάλυψη κάποιας μόνιμης, δηλαδή εξασφαλισμένης θέσης εργασίας στο δημόσιο. Βέβαια, ούτε τότε κατόρθωναν όλοι οι φοιτητές της εργατικής τάξης να αναβαθμιστούν σε σημαντικό βαθμό, ενώ υπήρχαν και άλλοι που δεν τα κατάφερναν καθόλου.

Μετά το ξέσπασμα της κρίσης, λοιπόν, οι ελπίδες για μια επιτυχημένη «καριέρα» αποδεικνύονται φρούδες για ακόμη περισσότερες, καθώς μειώθηκε σημαντικά ο αριθμός αυτών που κατάφεραν να πιάσουν δουλειά πάνω στο αντικείμενό τους, με αποτέλεσμα πολλές να μένουν άνεργες ή να βρίσκουν δουλειά πάνω σε ένα άλλο αντικείμενο ή κλάδο, με τα προφανή αποτελέσματα (χαμηλότερες απολαβές κλπ). Όσο για αυτές που κατορθώνουν να πιάσουν δουλειά πάνω στο αντικείμενό τους, οι μισθοί και οι υπόλοιπες εργασιακές συνθήκες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες μοιάζουν περισσότερο (χωρίς να ταυτίζονται) με τις αντίστοιχες των πιο κάτω κομματιών της εργατικής τάξης, παρά με των πιο πάνω (π.χ. δημόσιοι υπάλληλοι).

Το να συντηρείς αυταπάτες είναι πάντα χρήσιμο

Βλέποντας καμία τις κινήσεις του κράτους στα εργασιακά, το μπλοκάρισμα δηλαδή των διόδων προς τις εξασφαλισμένες θέσεις του δημοσίου και την ένταση της υποτίμησης της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, θα περίμενε το κράτος να αρχίσει να κάνει κινήσεις με στόχο τη μείωση του αριθμού των εισακτέων στα πανεπιστήμια, μειώνοντας παράλληλα δραματικά τις «φοιτητικές παροχές», επιβάλλοντας δίδακτρα κλπ. Ωστόσο, τέτοιες «δραστικές» λύσεις που θα είχαν ως συνέπεια το πέταγμα της εργατικής τάξης έξω από τα πανεπιστήμια, δεν έχουν ακόμη αποφασιστεί ούτε υλοποιηθεί. Αντίθετα, ο υπουργός παιδείας για παράδειγμα εξήγγειλε ότι το φετινό Σεπτέμβρη θα μπουν στα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ 4.000 περισσότερες φοιτήτριες συγκριτικά με όσες μπήκαν τον προηγούμενο.^[9]

Οι επιλογές αυτές του ελληνικού κράτους δεν έχουν να κάνουν με τις αντιστάσεις κάποιου φοιτητικού κινήματος όπως μας λένε οι αριστεροί, άλλωστε αυτό είναι ανύπαρκτο, αλλά με τις οικονομικές και πολιτικές ανάγκες του ελληνικού καπιταλισμού: την παραγωγή ενός ειδικευμένου εργατικού δυναμικού τόσο για σήμερα όσο και για την περίοδο μετά το ξεπέρασμα της κρίσης, και κυρίως τη συντήρηση αυταπατών περί ταξικής ανέλιξης. Το ελληνικό κράτος θέλει τα φοιτητικά αμφιθέατρα γεμάτα ακόμη και αν η πραγματικότητα βοά ότι ελάχιστοι από αυτούς θα «πιάσουν την καλή».

Εμείς λοιπόν λέμε πως ως φοιτήτριες της εργατικής τάξης πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τις εαυτές μας πλάι σε αυτές που κάνουν πιο υποτιμημένες δουλειές. Τους διαχωρισμούς δηλαδή που τα αφεντικά χρησιμοποιούν για να μας διασπάσουν, εμείς δεν πρέπει να τους αγνοούμε αλλά αντιθέτως να τους λαμβάνουμε υπόψη μας στην πολιτική μας ανάλυση και δράση ώστε να μπορούμε να χτίζουμε την ενότητα της τάξης μας.

- [3] Σ. Κοδέλλας, «Οι νέες υπερσύγχρονες φοιτητικές εστίες του Πανεπιστημίου Αθηνών», 15-10-2004.
Προσβάσιμο: [http://kapodistriako.uoa.gr/stories/053_th_01/index.php?m=2\[2\]](http://kapodistriako.uoa.gr/stories/053_th_01/index.php?m=2[2]) Βασίλης Μηνακάκης, Κοινωνική Ασφάλιση. Από το «Κράτος Πρόνοιας» στην «Ελασασφάλεια», ΚΨΜ, 2008, σελ. 46-47.
- [1] Class War Dogz, Κρατικές Πολιτικές Διαχείρισης της Ανεργίας. Ο Ρόλος του ΟΑΕΔ, 10-2017, σελ. 10-12. Επίσης, Αντώνης Λιάκος, Εργασία και Πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1993, σελ. 529-539.
- [4] «Φοιτητική εστία του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου». Προσβάσιμο: <http://domesindex.com/buildings/foithtikhestia-toy-e8nikoy-metsobiou-polytexneioy/>
- [5] Ο φοιτητικός πληθυσμός των δημοσίων πανεπιστημίων στις ΗΠΑ τριπλασιάστηκε (από 2 σε 6 εκατομμύρια) ανάμεσα στο 1960 και το 1970. Στο Τζωρτζ Καφφέντζις, «Να γκρεμίσουμε τη σκάλα της κοινωνικής ανόδου: τα πανεπιστήμια σε κρίση», στο Κόκκινο Νήμα, Κρίση, Αναδιάρθρωση και Ταξική Πάλη στα Πανεπιστήμια, Ιούνιος 2008.
- [6] Κόκκινο Νήμα, ο.π., σελίδα 25.
- [7] Samuel Bowles and Herbert Gintis, Schooling In Capitalist America, Haymarket Books, 2011, σελ. 202-211. Επίσης, Ερνέστ Μαντέλ, Φοιτητές, Διανοούμενοι και Πάλη των Τάξεων, Εργατική Πάλη, 2006, σελ. 39, 51 και 54-56.
- [8] Κόκκινο Νήμα, ό.π., σελίδα 31.
- [9] «3.966 περισσότεροι εισακτέοι σε ΑΕΙ – ΤΕΙ φέτος», Εφημερίδα των Συντακτών, 28-3-2018.
Προσβάσιμο: <https://www.efsyn.gr/arthro/3966-perissoteroi-eisakteoi-se-aei-tei-fetos>.